

Çox çəkməz ki, kəlbəcərlilər də doğma yurdlarına qayıdalar

Xalqımızın tarixinə qara hərflərlə yazılmış Kəlbəcərin işğal edilməsi gündən bizi 31 illik bir zaman ayırır. Əgər Şuşa, Laçın Qarabağın açarı idisə, Kəlbəcər o torpaqların ürəyi idi. İllərdir Qarabağ uğrunda mübarizə aparan haylar Şuşanı, Laçını işğal etməklə məqsədlərinə tam çatmağın bir addımlığında idilər. Dünyada və keçmiş SSRİ-də, eləcə də regionda baş verən hadisələr fonunda o zaman Azərbaycandan xüsusilə diqqətli olmaq, bir məqsəd ətrafında yumruq kimi birləşmək tələb edilirdi.

Təəssüf ki, bizdə bu birlik yox idi. Azərbaycanı, müstəqilliyimizi istəməyən, ölkəmizə düşmən olan xarici qüvvələrin mənfur niyyətlərinin poliqonuna çevrilmişdik. Daxili sabitlikdən, birlikdən isə söhbət belə gedə bilməzdi. Hakimiyyətdə olan "qüvvələrin" bir-biri ilə yola gedə bilməməsi, təcrübəsiz, naşı adamların hakimiyyətdaxili mübarizələri, yaranmaqda olan yeni ordunun siyasi qüvvələrdən asılılığı və silahlı dəstələrin hakimiyyət uğrunda alətə çevrilməsi baş verə biləcək faciələri daha da tezləşdirirdi. O zaman bu faciənin baş verə biləcəyini bilməyən yox idi. Nə yazıq ki, hakimiyyətdə olanların başları Kəlbəcərin müdafiəsini təşkil etmək, güclü müdafiə səddi yaratmaq əvəzinə daha çox "partiya" yaratmağa, bir-biriləri ilə dartışmağa qarışmışdı. Öz mənfur məqsədinə çatmaq üçün fürsət gözləyən düşmən isə olduqca əhəmiyyətli strateji mövqeyi, zəngin təbii ehtiyatları,

gözəl təbiəti olan Kəlbəcəri işğal etmək üçün addım-addım öz məqsədinə yaxınlaşmaqda idi. 1993-cü ilin fevralında Kəlbəcəri qorumalı olan ordu hissələrinin məqsədli surətdə döyüş mövqeyindən çıxarılıb "təlimlərə" cəlb edilməsi Kəlbəcəri müdafiəsiz qoymuşdu. Yaranmış vəziyyətdən maksimum istifadə etməyə çalışan Hayastan bütün silahlı qüvvələrini, muzdlu döyüşçülərini dördbir həndəvərdən Kəlbəcər ətrafına cəmləşdirmişdi.

Düşmən qüvvələri 1993-cü il martın 30-na kimi Ağdərə, Laçın, Xankəndi, həm də Hayastan tərəfdən hücum edərək Kəlbəcəri mühasirəyə almışdılar. Yeganə Murovdağ silsiləsi boş qalmışdı ki, bu da dağ yolu olduğundan demək olar ki, gediş-gəliş yox idi.

Ağdərə tərəfdən Kəlbəcərin kəndlərini ələ keçirən ermənilər vaxt itirmədən öz mövqelərində möhkəmlənib yeni hücumu hazırla-

şmışdılar. Üstəlik, Laçın tərəfdən də Kəlbəcəri qoruyan özünümüdafiə batalyonunun döyüşçülərinə, eləcə də orada olan az miqdarda Milli Ordu hissələrinə qarşı intensiv hücumlar başlanmışdır. Martın 27-dən başlayan hücum aprelin 2-də 1936 kvadratkilometr ərazisi olan Kəlbəcərin işğal olunması ilə başa çatdı. Düşmən Kəlbəcəri işğal edərək insanlığa yaraşmayan qəddarlıqlar etdi. Başını götürüb qaçan silahsız əhalini kəlbəcərlilərin "həyat yolu" hesab etdikləri "tunel" in çıxışında muzdlu döyüşçü Monte Melkonyanın quldur dəstəsi qarşılayaraq amansızcasına qətlə yetirirdi.

1993-cü ilin aprel ayının əvvəllərində Kəlbəcər rayonu ermənilər tərəfindən işğal edilsə də, iki minə yaxın əhalisi olan rayonun Başlıbel kəndinin 73 nəfər sakini evlərini vaxtında tərk edə bilməmişdilər. Aprelin 2-də kənd sakinlərinin bir qrupu mühasirədən çıxmağa çalış-

salar da, hər tərəfdən erməni silahlıları ilə mühasirəyə alınmışdılar. Qeyri-bərabər gedən döyüşlər zamanı sakinlərdən 9 nəfər qətlə yetirilmiş, 5 nəfər isə girov götürülmüşdür. Digər 62 nəfər isə dağlara çəkilərək mağaralara sığınmaqla özlərini qorumağa çalışmışdılar. Heç bir ərzaq təminatı, silah-sursat ehtiyatı olmayan sakinlər dağlarda 18 gün gizli yaşaya bilmişdilər.

Aprelin 18-də erməni silahlı birləşmələri dinc sakinlərin sığındığı kahaların yerini aşkarlayaraq onların üzərinə amansızcasına hücum keçirdilər. Dağ zirvəsindəki "Portda" kahalarına sığınmış dinc sakinlərdən 18 nəfərini qətlə yetirib, 14 nəfəri isə girov götürdülər. Sağ qalan 30 nəfər isə sığınacaq yerlərini kəndin ərazisindəki digər kahalara dəyişərək dəhşətli mühasirə həyatlarını davam etdirdilər. Həmin sakinlər 113 gündən sonra - iyulun 17-də yalnız gecələr hərəkət etməklə giz-

li dağ yolları ilə mühasirədən çıxmağa nail olurlar.

Kəlbəcərin işğalı zamanı 511 nəfər həlak olub, 321 nəfər itkin düşüb və ya girov götürülüb, 70 minə yaxın əhali məcburi köçkün olaraq Azərbaycanın 59 rayonuna səpələnib. Azərbaycana 761 milyon dollar məbləğində ziyan dəyib.

Xatırladaq ki, Kəlbəcər Azərbaycanın işğal olunmuş rayonları arasında ərazisinə görə ən böyüyü idi. İşğal nəticəsində rayon mərkəzi, 150-yə yaxın kənd, minlərlə tarixi-mədəniyyət abidəsi, bir muzey, "İstisu" sanatoriyası Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən tamamilə dağıdılarak xarabazara çevrilib. Kəlbəcərin işğalı Azərbaycanın ən böyük hərbi-strateji məğlubiyyəti idi. Bununla da Dağlıq Qarabağın Ermənistana birləşdirilməsi faktiki olaraq başa çatdı.

Ermənistan silahlı qüvvələri Kəlbəcəri işğal etdikdən sonra

BMT-nin 3205 sayılı iclasında Təhlükəsizlik Şurası erməni silahlı qüvvələrinin Kəlbəcər və Azərbaycanın digər işğal olunmuş ərazilərindən çıxarılması haqqında 822 sayılı qətnamə qəbul edib. Müvəqqəti qələbədən məst olan Hayastan nə beynəlxalq qınağa, nə də BMT-nin qətnamələrinə məhəl qoyurdu. Azğınlaşmış düşmən getdikcə işğalçılıq niyyətlərini daha da genişləndirmək niyyətindən əl çəkmirdi.

Regionda birgəyaşayışın, sülhün tərəfdarı olan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin sülh yolunda etdiyi cəhdlərə baxmayaraq, Hayastan daha məkrli niyyətlərini həyata keçirməkdə ısrarlı idi. Nəhayət, 2020-ci il sentyabrın 27-də Silahlı Qüvvələrimizin Ali Baş Komandanı tərəfindən düşmənin təxribatlarına cavab verilməsi üçün qərar verildi. Azərbaycan Ordusu düşmənin 30 ilə gəldiyi yolu 44 gün ər-

zində qət edərək torpaqlarımızı işğaldan azad edərək Hayastanın hərbi məşinini darmadağın etdi.

Azərbaycan Prezidentinin apardığı uğurlu siyasəti, möhkəm iradəsi və qətiyyəti sayəsində duruş gətirməyib, aman diləyən düşmən, keçilməz qayalıqları, təbii istehkamlarla zəngin olan Kəlbəcəri bir güllə atmadan geri qaytarmaq məcburiyyətində qaldı.

İllərdir yalnız xəyallarda getdiyimiz, həsrətini çəkdiyimiz Kəlbəcərdə bu gün geniş quruculuq işləri aparılır. Kəlbəcəərə yol çəkilir. İnfrastruktur bərpa olunur. Kəlbəcər abadlaşır, gözəlləşir. Öz qədərbilən sakinlərinin yolunu gözləyir. Azərbaycanı hər gün uğura aparan Prezident İlham Əliyevin kəlbəcərliləri daha gözəl, abad Kəlbəcəərə aparacağına hər kəs əmindir.

*Elşən QƏNİYEV,
"Azərbaycan"*